

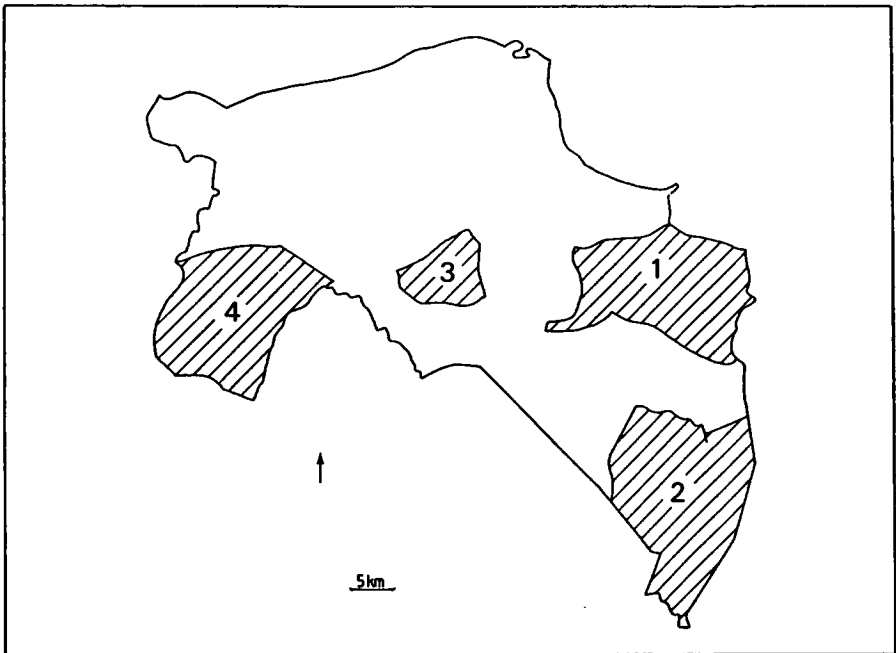
Roofvogels in Groningen in 1994

Johan Vochteloo en Lex Tervelde

In de provincie Groningen werden in 1994 vier gebieden min of meer systematisch onderzocht (aandachtsgebieden): het Oldambt, Westerwolde, Duurswold en het Westerkwartier (fig. 1). De gegevens werden verzameld met behulp van de volgende mensen:

Oldambt: Marnix Jonker, Lex Tervelde, Martijn Bakker, Ben Koks en Erik Visser, *Westerwolde:* Nico de Vries, Bertus Arends, Jan Bücking en Alex Vissering, *Duurswold:* Peter de Boer, John de Boer en Johan Vochteloo, *Westerkwartier:* Willem Hovinga, René Oosterhuis, Jan Tjoelker, Pieter Tepper en Douwe Duursma. Buiten de aandachtsgebieden is door Jan Glas, Ben Lude-ma, Gerard Bulthuis, Piet Glas, Martin Olthoff en Johan Bos materiaal aangedragen.

Door een misverstand zijn vorig jaar (1993) de gegevens uit Westerwolde niet in het jaarverslag opgenomen.

Figuur 1. Ligging van aandachtsgebieden in Groningen in 1994. 1= Oldambt, 2= Westerwolde, 3= Duurswold en 4= Westerkwartier.

Gebiedsbeschrijving

- Het Oldambt bevat grote en kleine dorpskernen en lintbebouwingen. Het aanwezige bos beslaat ongeveer 600 ha, waarvan het meeste is aangeplant in de laatste 20 jaar. Ruim 10.000 ha is agrarisch cultuurland. In de afgelopen jaren werd een aanzienlijke oppervlakte landbouwgrond meerjarig braak gelegd. Het areaal meerjarig braakliggend gebied is echter in 1994 drastisch afgenomen. De oppervlakte was dit jaar slechts een derde van de voorafgaande jaren (mededeling Ben Koks).

- Westerwolde is gesitueerd in de zuidoosthoek van de provincie Groningen. Het gebied bevat het grootste en oudste bos van Groningen. De bebouwing van de Ter Apel, Ter Apelkanaal, Sellingen en Vlagtwedde neemt ongeveer 500 ha in beslag. Bos (1800 ha) komt naar Groningse begrippen veel voor. De bossen zijn over het algemeen aaneengesloten boscomplexen met veel naaldhout. Het agrarische cultuurlandschap bestaat uit afwisselend grasland en akkers. Het is een kleinschalig gebied met enkele heideveldjes en hoogveenontginningen. Een groot deel van het gebied ligt in het beekdal van de Ruiten Aa.

- Duurswold grenst aan de stad Groningen. Het gebied werd in 1992 voor de eerste keer geïnterviewd. Het is relatief dun bevolkt en bestaat voornamelijk uit gras- en bouwland. Het aanwezige bos, ongeveer 40 ha, ligt verspreid in het gebied. Het bestaat voornamelijk uit loofbosjes waarvan het grootste ongeveer 7 ha beslaat. Sinds enkele jaren is circa 400 ha landbouwgrond ingeplant met populieren. Daarnaast liggen enkele percelen braak.

- Het gebied dat in het Westerkwartier werd geïnterviewd is dit jaar groter dan in voorgaande jaren. Werd in de vorige jaren alleen ten zuiden van de snelweg Groningen-Drachten geïnterviewd, dit jaar werd voor het eerst ook ten noorden van de snelweg naar roofvogelnesten gezocht. Het gebied is kleinschalig. Het bevat meerdere bebouwingskernen (samen ongeveer 1200 ha). Het gebied bestaat grotendeels uit grasland, waarbij in veel gevallen houtwallen de grens tussen de percelen aangeven. Het bos heeft een leeftijd van meer dan 50 jaar en beslaat zo'n 225 ha. Het bestaat uit meerdere kleine bossages en een paar grotere bossen van 15-20 ha. In het gebied liggen geen percelen braak.

Resultaten

Voor elk aandachtsgebied wordt per soort het aantal territoria en het broedsucces weergegeven. Daarnaast worden enkele gegevens gepresenteerd uit de rest van de provincie Groningen. Voor een uitgebreid verslag over het wel en wee van de Grauwe Kiekendief wordt verwezen naar het verhaal van Ben Koks, in één van de volgende Takkelingen.

Voor elke soort is het "reprosucces" berekend; hiermee wordt het gemiddeld percentage uitgevlogen jongen ten opzichte van het aantal gelegde eieren aangegeven.

Havik

Vorig jaar werden er, zonder Westerwolde, 24 jongen geringd, dit jaar waren dat er 37 in hetzelfde gebied. Deze toename werd voornamelijk veroorzaakt doordat er in het Westerkwartier geen Haviken werden vervolgd. Werden er vorig jaar vier van de zeven nesten verstoord, dit jaar waren alle tien havikparen succesvol (tabel 1). Ook in het Oldambt, Westerwolde en het Duurswold was er, met uitzondering van één gebiedje, geen sprake van systematische vervolging. Illustratief voor de toename van de Havik zijn de broedgevallen in het Duurswold. Hoewel van echt bos in dit gebied geen sprake is, werden er in twee onbeduidende bosjes haviksnesten gevonden.

Van de 32 territoria waren er 28 succesvol. Van de 69 jongen die uitvlogen werden er 49 geringd. Negentien waren van het vrouwelijke geslacht en 30 van het mannelijke. Het reproductiesucces was 73%.

Tabel 1. Aantallen en broedsucces van de Havik per deelgebied

Gebied	Aantal territoria	Succesvolle paren	Aantal mislukt	Moed-willig verstoord	Broedsucces onbekend	Gemiddeld aantal eieren (n)	Jongen/ geslaagd nest (n)
Oldambt	4	2	2	1	0	4.0 (1)	2.5 (2)
Westerwolde	17	15	2	0	0	-	2.3 (15)
Duurswold	2	2	0	0	0	4.0 (2)	3.0 (2)
Westerkwartier	10	10	0	0	0	3.8 (4)	2.6 (10)

Sperwer

In zowel het Westerkwartier als in het Oldambt werd in 1994 een kleiner aantal territoria geteld dan in 1993. Ook in Westerwolde waren de resultaten teleurstellend: Van de vijf vastgestelde territoria kon men van slechts één melden dat er twee jongen waren uitgevlogen (tabel 2). In drie andere territoria werden wel alarmerende Sperwers gehoord, maar werden geen nesten gevonden.

Van de 27 geringde jongen waren er 9 van het mannelijke en 16 van het vrouwelijke geslacht. Het reproductiesucces bedroeg 71%.

Tabel 2. Aantallen en broedsucces van de Sperwer per deelgebied

Gebied	Aantal territoria	Succesvolle paren	Aantal mislukt	Moed-willig verstoord	Broedsucces onbekend	Gemiddeld aantal eieren (n)	Jongen/ geslaagd nest (n)
Oldambt	4	4	0	0	0	5.0 (4)	4.0 (4)
Westerwolde	5	1	0	0	4	-	2.0 (1)
Duurswold	2	1	1	0	0	-	5.0 (1)
Westerkwartier	2	2	0	0	0	5.5 (2)	2.0 (3)

Buizerd

Ging het dit jaar in het Westerkwartier goed met de Havik, met de Buizerd was het droevig gesteld. Van de 16 vastgestelde territoria werden er vijf door menselijke activiteiten verstoord.

Door het bosrijke karakter van Westerwolde vonden hier de meeste broedgevallen plaats. Er waren 24 paren succesvol, toch hadden de Buizerds het moeilijk: Van de meeste nesten vloog slechts één jong uit. In Westerwolde werd één nest vermoedelijk verstoord door mensen.

In het Duurswold waren van de zes territoria drie bezet door niet-broedende vogels, in het Oldambt waren dat er twee van de acht.

Het reproductiesucces bedroeg bij de Buizerd 72%.

Tabel 3. Aantallen en broedsucces van de Buizerd per deelgebied

Gebied	Aantal territoria	Succesvolle paren	Aantal mislukt	Moed-willig verstoord	Broedsucces onbekend	Gemiddeld aantal eieren (n)	Jongen/ geslaagd nest (n)
Oldambt	8	4	2	0	2	2.5 (4)	2.3 (4)
Westerwolde	34	24	6	1	4	1.6 (5)	1.3 (24)
Duurswold	6	2	3	0	1	2.5 (2)	2.5 (2)
Westerkwartier	16	9	7	5	0	1.6 (5)	1.9 (9)

Torenavalk

In de hele provincie Groningen was het een dramatisch jaar voor de Torenavalk. Kenmerkend was de teruggang van het aantal succesvolle broedgevallen. Waren er vorig jaar zonder Westerwolde 40 succesvolle territoria, dit jaar werden in hetzelfde gebied slechts 20 geteld (tabel 4). Van veel geringde jongen was het gewicht laag. Er waren vrouwtjes bij die 25 dagen na het uitkomen minder dan 200 gram wogen tegen normaal circa 250 gram. Het geslacht van de jongen werd bepaald aan de hand van de stuitveer en het gewicht. Van de 79 pullen konden er 46 worden gesekst. De verhouding mannetjes:vrouwtjes bedroeg 23:23.

Dat bij voldoende nestkastaanbod de voorkeur lijkt uit te gaan naar een nestkast bleek in het Duurswold. Van de 22 broedpogingen vonden er 17 plaats in een nestkast. Van de andere vijf paren broedde er één in een eksternest, terwijl van de overige vier de exacte nestplaats niet bekend was.

De oorzaak van het lage aantal succesvolle paren kan gelegen hebben in het natte voorjaar en de lage muizenstand. Hierdoor schakelden Torenavalken over op alternatief voedsel. Veel nestkasten lagen vol met spreekwvleugels. Dat de muizenstand waarschijnlijk laag was, bleek ook bij de veldmuisetende Ransuil. Werden er vorig jaar nog 97 jonge Ransuilen geringd, dit jaar was het er 1.

Het inklappen van de veldmuizenstand kwam voor de Torenvalk waarschijnlijk als een verrassing. Van de gelegde eieren bracht slechts een klein deel het tot vliegvlug jong (50% reproductie).

Tabel 4. Aantallen en broedsucces van de Torenvalk per deelgebied

Gebied	Aantal territoria	Succesvolle paren	Aantal mislukt	Moed-willig verstoord	Broedsucces onbekend	Gemiddeld aantal eieren (n)	Jongen/ geslaagd nest (n)
Oldambt	7	1	4	2	0	-	6.0 (1)
Westerwolde	16	7	9	0	0	4.6 (3)	2.5 (8)
Duurswold	29	15	10	2	4	5.4 (10)	3.3 (14)
Westerkwartier	10	4	5	0	1	4.3 (4)	3.0 (2)

Boomvalk

Mogelijke territoria (diverse waarnemingen van Boomvalken in de broedtijd) werden gesignaleerd in het Oldambt (2), Westerwolde (1) en in het Westerkwartier (2).

Bruine Kiekendief

De toename van het aantal territoria in het Westerkwartier van 3 naar 8 was het gevolg van de uitbreiding van dit aandachtsgedebied. Ondanks een toename van het aantal territoria was het aantal succesvolle broedgevallen hetzelfde als vorig jaar (3). In één geval werd het nest op een wrede manier verstoord (zie verstoring). In het Oldambt bleef het aantal territoria gelijk. In één geval werd verstoring geconstateerd (tabel 5). Een bijzonder broedgeval was hier de bouw van een boomnest, waarvan twee jongen uitvlogen (Koks 1994).

Van de 33 pullen die zijn geringd, waren er 15 van het vrouwelijke en 18 van het mannelijke geslacht. Het reproductie succes bedroeg bij de Bruine Kiekendief 73%.

Tabel 5. Aantallen en broedsucces van de Bruine Kiekendief per deelgebied

Gebied	Aantal territoria	Succesvolle paren	Aantal mislukt	Moed-willig verstoord	Broedsucces onbekend	Gemiddeld aantal eieren (n)	Jongen/ geslaagd nest (n)
Oldambt	26	11	1	1	14	4.0 (8)	2.9 (9)
Westerwolde	3	2	1	0	0	-	-
Duurswold	2	1	0	0	1	-	4.0 (1)
Westerkwartier	8	3	4	1	1	4.3 (3)	3.5 (2)

Grauwe Kiekendief

In het Oldambt werden dit jaar 17 territoria van Grauwe Kiekendieven gelokaliseerd. De broedresultaten vielen tegen. In 14 territoria werd een nest met eieren gevonden, het aantal nesten met jongen bedroeg slechts 5. Het magere broedsucces was een gevolg van het inzakken van de muizenstand, ook in de percelen met meerjarige braak. Net als bij de Torenvalk werden dit jaar door de Grauwe Kiekendief relatief veel vogelprooien aangebracht (Koks, Jonker & Visser 1994).

Verstoring van roofvogelnesten door mensen

Dat mensen rigoureuus tegen roofvogels kunnen optreden, wisten we reeds maar wat één van ons in het Dollard-gebied (Oldambt) overkwam sloeg echt alles. Hier werden twee mensen betrapt op het uithalen van een nestkast van een Torenvalk. Toen hun werd gevraagd naar het waarom en of ze de eieren terug wilden leggen, liet één van hen de eieren voor de ogen van de desbetreffende waarnemer kapotvallen. Het vervelende van deze zaak was dat je als (roof)vogelbeschermmer alleen machteloos staat. Alleen wanneer je opsporingsambtenaar bent of een medegetuige aanwezig is, kan een proces-verbaal worden opgemaakt.

Een apart gebied in het Oldambt is Spoordijk. Hier werden in 1992 13 dode Buizerds aangetroffen nadat er vergiftigd aas was uitgelegd. In de directe omgeving werden op datzelfde moment nog eens zes dode Buizerds gevonden. In totaal ging het dus om 19 dode Buizerds. In 1993 was het er rustig. Er werden geen vergiftigde Buizerds of andere rariteiten geconstateerd. In 1994 was het weer mis. Van de broedende roofvogels was geen enkel paar succesvol. Een opsomming van wat er mis ging in het broedseizoen 1994:

- Havik op drie eieren werd vlak voor uitkomen verstoord;
- Grauwe kiekendiefnest met eieren geheel verdwenen;
- Torenvalkeieren uit nestkast gehaald;
- Torenvalkjongen uit nestkast gehaald;
- Bruine Kiekendief jongen uitgehaald.

In dit gebied blijkt sprake te zijn van systematische roofvogelvervolging door middel van vergiftiging en door het uithalen van nesten.

In het Duurswold werden twee torenvalkekasten leeggehaald, in één geval zelfs een kast die 10 meter van een woning aan de schuur was bevestigd.

In het Westerkwartier werd bij een Bruine Kiekendief nest de lugubere ontdekking gedaan van vier met een slaghout behandelde jongen. Drie jongen waren reeds dood, de vierde had een gebroken vleugel en een gebroken poot en moest door ons uit zijn lijden worden verlost. Zoals vaak ontbrak van daders ieder spoor.

In Westerwolde werd één (vermoedelijke) verstoring van een Buizerdnest geconstateerd.

Waarnemingen buiten aandachtsgebieden

Omdat we ook een beeld willen hebben van de broedresultaten en vervolging elders in de provincie, hebben we gegevens opgevraagd en toegezonden gekregen (tabel 6). Van alle gemelde broedpogingen werd maar één keer (Bruine Kiekendief) vastgesteld dat er moedwillig was verstoord. Verdere details hierover ontbreken.

Tabel 6. Aantallen en broedsucces van Roofvogels in Groningen, met uitzondering van aandachtsgebieden

Gebied	Aantal territoria	Succesvolle paren	Aantal mislukt	Moedwillig verstoord	Broedsucces onbekend	Gemiddeld aantal eieren (n)	Jongen/ geslaagd nest (n)
Havik	8	7	1	0	0	4.0 (2)	2.6 (7)
Sperwer	4	2	1	0	1	-	4.5 (2)
Buizerd	15	12	2	0	1'	2.0 (1)	1.8 (11)
Torenvalk	9	5	4	0	0	-	3.4 (5)
Boomvalk	3	1	0	0	2	-	-
Br. Kiekendief	39	5	5	1	28	5.0 (1)	3.2 (5)
Bl. Kiekendief	1	0	0	0	1	-	-
Gr. Kiekendief	6	0	0	0	6	-	-

Conclusie

Al met al was 1994 een jaar met goede en slechte tijdingen. Goed gaat het met Havik en Buizerd, afgezien van de situatie in het Westerkwartier bij de laatste soort. Sperwer, Torenvalk en kiekendieven hebben betere jaren gekend. De Boomvalk blijft moeilijk op te sporen.

Met name het systematisch bestrijden van roofvogels, zoals in de Spoordijk, dient te worden voorkomen.

Literatuur

- Koks B. 1994. Bruine Kiekendief *Circus Aeruginosus* bouwt nest in struik. De Takkeling 2(3): 15-18.
Koks B, Jonker M. & Visser E. 1994. Prooikeuze van Grauwe Kiekendieven Oost-Groningen 1994. Grauwe Gors 22: 96-102.

Adressen:

Johan Vochtelo, Albertstraat 24, 9724 JZ Groningen
Lex Tervelde, Ten Oeverlaan 41, 9744 GE Hoogkerk